

# Staaakt! Staaakt! Staaakt!

Hoe ging dat toen?

INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

STAAKT!!! STAAKT!!! STAAKT!!!  
legt het gehele Amsterdamse bedrijfsleven één dag plat, de werken  
de fabrieken, de ateliers, de kantoren en banken, gemeente-bedrijven  
en werkverschaffingen!!

# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

## Vijf werkvormen over demonstraties, toen & nu

Naast deze werkvorm zijn er vier andere werkvormen die gaan over demonstraties en de drijfveren van mensen om de straat op te gaan. Alle vijf werkvormen zijn ontwikkeld voor de politie. Je kunt deze gebruiken om de thematiek van demonstraties en politiewerk (in heden en verleden) te behandelen.

De werkvormen hangen onderling samen, maar kunnen ook los van elkaar gebruikt worden. Naar eigen inzicht kan je de vijf werkvormen combineren tot een les of een (dialoog-)sessie op het werk.

### 1. STAAKT! STAAKT! STAAKT!

*Hoe ging dat toen?*

Deze werkvorm gaat over de Februaristaking en het verhaal van staker Willem Kraan. De werkvorm bevat instructies voor een plenaire discussie en reflectie in tweetallen.

### 2. LEUZEN ONDER DE LOEP

*Wat denk jij?*

Deze werkvorm gaat over drie bekende demonstraties die hebben plaatsgevonden in de twintigste eeuw. In kleine werkgroepjes verkennen de deelnemers een specifieke casus en denken zij na over de betekenis ervan.

### 3. DEMONSTREREN

*Wie, wat, wanneer en hoe?*

Deze werkvorm omvat een korte quiz over het recht op demonstratie en de taak van de politie en andere instanties in een democratische samenleving.

### INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

### 4. LAAT JE STEM HOREN!

*Zou jij meelopen?*

Deze werkvorm gaat over allerlei hedendaagse demonstraties, in binnen- en buitenland. Aan de hand van fotokaartjes gaan deelnemers met elkaar in dialoog over de drijfveren van mensen om te protesteren.

### 5. SPANNINGEN IN HET VELD

*Wat vind jij?*

Deze werkvorm gaat over uitdagingen, het spanningsveld en (gemaakte) keuzes bij diverse demonstraties die hebben plaatsgevonden. In kleine werkgroepjes behandelen de deelnemers een specifieke casus en denken zij na over het dilemma.

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan

# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

## Werkvorm

Deze werkvorm gaat over de Februaristaking van 1941. Aan de hand van een PowerPoint met foto's en een afscheidsbrief van staker Willem Kraan leren de deelnemers meer over deze staking.

### OPBRENGST

- Deelnemers worden zich bewust van de aanleiding, de stakers, het verloop en de gevolgen van de Februaristaking.

### DUUR

- 45 minuten

### GROEPSGROOTTE

- bij voorkeur maximaal 30 deelnemers

### VOORBEREIDING

- Lees over de Februaristaking en over het verhaal van staker Willem Kraan.
- Maak een PPT:
  - Plaats op de eerste dia de afscheidsbrief van Willem Kraan, zie Bijlage.
  - Op de vervolgdia's kan je informatie over zijn verhaal, over de Februaristaking en over de reacties van de (Nederlandse) politie zetten. Gebruik ook afbeeldingen, zoals het pamflet, zie Bijlage.

### INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

### BENODIGHEDEN

- een PPT met de afscheidsbrief van Willem Kraan, zijn verhaal en met informatie over de Februaristaking

### VERSLAG

Vraag de deelnemers na afloop een kort verslag te schrijven waarin zij reflecteren op de sessie en op de uitwisseling met elkaar: waar ging de sessie over, wat is er besproken en wat heb je gehoord wat je wil onthouden of waar je mee aan de slag gaat?

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan

# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

## Stap voor stap

### STAP 1: INTRO

Introduceer het onderwerp van demonstraties, N.B. zonder nog de Februaristaking te noemen. Toon de handgeschreven afscheidsbrief van Willem Kraan. Vraag de deelnemers om naar de brief te kijken en te lezen: Waarover denk je dat deze brief gaat?

### STAP 2: TOELICHTING

Wanneer de deelnemers al dan niet hebben geraden van wie of waarover de brief gaat, geef je informatie over staker Willem Kraan en zijn verhaal. Vraag aan de groep wat ze van de afscheidsbrief vinden: Wat raakt hen? Welke emoties of gedachten hebben ze? Vraag de deelnemers daarna wat ze weten van de Februaristaking. Vertel over de achtergrond en de aanleiding van de staking. Beschrijf wie de straat op gingen en hoe de staking verliep. Leg tenslotte uit wat de gevolgen waren van de staking.

### STAP 3: DISCUSSIE

Vraag de deelnemers naar hun kijk op de Februaristaking. Stel de volgende vragen:

- Wat is volgens jou het belang van de staking geweest?
- Wat denk je van de stakers? En wat vind je van hun motivaties?
- Hoe kijk je aan tegen de rol van de Nederlandse politie in de aanloop naar en tijdens de Februaristaking?
- Wat vind je van de context waarin de staking plaatsvond? In hoeverre zijn de omstandigheden om nu te demonstreren anders/vergelijkbaar aan die van nu?

### STAP 4: REFLECTIE

Toon nog een keer de brief van Willem Kraan, organisator van de Februaristaking, en lees de laatste paar zinnen, vanaf “Trieni blijf sterk, denk niet te lang.....”. Hij is gevallen voor zijn idealen. Vraag de deelnemers om in tweetallen kort te reflecteren, bijvoorbeeld op de vraag:

### INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

Wat neem jij mee uit deze sessie? Wat betekent het verhaal van Willem Kraan en de Februaristaking voor jou? In hoeverre zegt het iets over de maatschappij of zegt het iets over onszelf? Wat heb je geleerd?

### STAP 5: AFSLUITING

- Bedank de deelnemers voor het meedoen. Vraag aan de groep als afsluiting: Wie wil delen? Laat enkele deelnemers aan het woord. Zijn er mensen geïnteresseerd in de historische achtergrond? Dan kun je de PPT of de informatie met hen delen.

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan

# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

## De Februaristaking

“Blijf met je vuile rotpoten van onze rotjoden af!”. Een van de leuzen van de stakers die zich op 25 en 26 februari 1941 laten horen tegen de Jodenvervolging in Nederland. De Februaristaking laat zien dat Nederlanders niet onverschillig waren tegenover de behandeling van de Joden en bereid waren om zich uit te spreken over onrechtvaardigheid.

Na de Duitse inval in mei 1940 krijgt de WA (Weerbaarheidsafdeling), de geüniformeerde knokploeg van de NSB, geleidelijk aan de vrije hand in Nederland. Door intimidatie en vernieling proberen zij de anti-Joodse maatregelen van de bezetter af te dwingen. Op 9 februari 1941 wordt de Amsterdamse horecagelegenheid Alcazar ingevallen. Er vinden mishandelingen plaats en het meubilair wordt kort en klein geslagen. De eigenaar had geweigerd een bordje op te hangen met daarop “Joden niet gewenst”.

Joden laten dit niet zomaar gebeuren en er wordt teruggevochten. Tijdens een vechtpartij op 11 februari tussen een Joodse knokploeg, de WA en de Duitse politie wordt WA-lid Hendrik Koot in elkaar geslagen. Drie dagen later overlijdt hij aan zijn verwondingen. De nazi's gebruiken de dood van Koot als reden van strafmaatregelen. Op 22 februari wordt

### INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

in Amsterdam een razzia georganiseerd waarbij meer dan 400 Joodse mannen op gewelddadige wijze worden gearresteerd en afgevoerd.

Niet alleen de terreur tegen de Joden, maar ook de slechte leefomstandigheden onder de bezetter worden de aanleiding voor het eerste openlijk protest in bezet Europa. De communisten, politieke vijanden van de nazi's, organiseren geheime vergaderingen om de staking voor te bereiden. Ook wordt een pamflet gedrukt waarin Amsterdamse bevolking wordt opgeroepen om te staken, zie het pamflet in de Bijlage.

Op 25 februari leggen duizenden werknemers, waaronder fabrieksarbeiders, trambestuurders en dokwerkers hun werk neer en protesteren samen, ondanks het samenscholingsverbod en de eventuele gevolgen. Het tramverkeer wordt door de stakers stilgezet als krachtig signaal naar zowel de bezetter als de rest van de bevolking. De straten en pleinen raken vol met zingende mensen en de sfeer is uitgelaten maar ook gespannen. De staking slaat over naar andere steden, zoals Haarlem, Utrecht en Hilversum. Pas in de middag weet de verraste bezetter de staking met geweld te breken. De Duitse politie schroomt niet om met scherp te schieten op de stakers.

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan



# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

Op de tweede stakingsdag heerst dezelfde sfeer. Grote menigtes gaan de straten op en trams die toch rijden, worden uit de rails getild of bekogeld. De bezetter is nu echter wel voorbereid en grijpt hard in. Hierbij vallen negen doden en tientallen gewonden. Wanneer de staking voorbij is, beginnen de Duitsers met het opsporen en arresteren van stakers.

De Februaristaking leidt niet tot meer verzet. Het is zelfs het laatste grote protest tegen de Jodenvervolging. Van de kant van de bezetter vindt er vergelding plaats. De jacht wordt geopend op zowel organisatoren als stakers, veel van hen communisten. Sommigen worden opgepakt en gefusilleerd, zoals Willem Kraan. Anderen worden gevangengezet in Duitsland.

Hans Albin Rauter is de hoogste politiechef in Nederland. Hij is geplaagd door de Duitsers. Rauter twijfelt aan de loyaliteit van de Nederlandse politie en vindt dat deze onvoldoende hard heeft opgetreden tegen de 'brutale' bevolking.

***“Het optreden van de Nederlandse politie is totaal mislukt. De Amsterdamse politie heeft niets gedaan. De Marechaussee was niet te bekennen.”***

Na de oorlog zal blijken dat het beeld van Rauter niet geheel onjuist is. Uit onderzoek van de voorganger van het NIOD blijkt dat Nederlandse agenten met afschuw kijken naar de gewelddadige razzia's die voorafgaan aan de staking. Een agent beschrijft hoe zijn buurman, samen met diens verloofde, door de nazi's wordt 'gegrepen'. Hijzelf wordt vervolgens "door de moffen als hond weggejaagd". Een andere agent beschrijft hoe hij Joden die de buurt willen betreden met harde hand tegenhoudt, juist om ze te beschermen.

***“Later begrepen de mensen pas waarom wij dat gedaan hadden.”***

Tijdens de staking zijn er ook agenten die de bezetter ondermijnen. Zo weigert een agent om informatie van de stakers te noteren, waarvoor hij van de leiding 'een ernstige vermaning' krijgt.

Na de staking wordt in mei 1941 een nieuwe, Duitsgezinde Hoofdcommissaris aangesteld in Amsterdam, Sybren Tulp. Deze gaat zich actief bezighouden met de Jodenvervolging, iets waar de Amsterdamse politie tot dan terughoudend in was. De Februaristaking is de eerste, maar ook gelijk de laatste grote demonstratie tegen de terreur van de nazi's.

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan

# Staakt! Staakt Staakt

Hoe ging dat toen?

## Willem Kraan

Een van de organisatoren van de Februaristaking

*“En dat doe je vast hoor Bets, want anders zou zij zich nog schamen voor haar pappie, en dat hoeft niet hoor, want een verrader ben ik niet, ik val voor mijn ideaal – en ik hoop dat dit niet voor niets is.”*

Met deze aangrijpende woorden sluit Wilhelmus Johannes Kraan (Amsterdam, 2 augustus 1909 – Soesterberg, 19 november 1942) zijn afscheidsbrief aan zijn vrouw. Zie de handgeschreven afscheidsbrief in de Bijlage.

Kraan is stratenmaker en lid van de CPN (Communistische Partij Nederland). Hij is getuige wanneer de Duitse bezetter op 22 en 23 februari 1941 427 Joodse mannen oppakt en afvoert in Amsterdam. Voor hem is dit de druppel die de emmer doet overlopen. Samen met zijn vriend en partijgenoot, vuilnisman Piet Nak, besluit hij om een staking te organiseren.

### INSTRUCTIE VOOR GEBRUIKERS

De Februaristaking, die plaatsvindt op 25 en 26 februari 1941 in Amsterdam en in andere Nederlandse steden, is het enige openlijke en massale protest tegen de Jodenvervolging in bezet Europa.

Kraan wordt op 16 november opgepakt en krijgt voor zijn aandeel in de staking het doodvonnis opgelegd door de bezetter. In de brief aan zijn vrouw vraagt hij haar om hun dochtertje op latere leeftijd te vertellen waarom hij was gestorven. Op 19 november wordt hij in Soesterberg gefusilleerd. Hij is 33 jaar oud.

Over de februaristaking  
en het verhaal van  
Willem Kraan